

УДК 378.147:37.016:811.161.2

Лобода Т.М.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СРС ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ В КУРСІ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

У статті проаналізовано освітній потенціал самостійної роботи студентів вищих педагогічних закладів. Розглянуто сутність, типологію, особливості використання методу проектів в умовах самостійної навчальної діяльності майбутніх учителів під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Ключові слова: самостійна робота студентів, метод проектів, професійне спілкування, лінгвістичні проекти.

Суспільно-економічні зміни, що відбуваються в Україні, змушують шукати нові підходи до проблеми підготовки майбутніх педагогів, які мають стати новим поколінням працівників галузі освіти. Сучасний освітній простір характеризується динамікою поглиблення різних аспектів удосконалення змісту, форм і методів організації навчального процесу у вищій школі.

Новітні педагогічні дослідження свідчать про пріоритетність реалізації програми навчання людини впродовж усього життя, що актуалізує проблему ефективної організації самостійної роботи студентів. Цій проблемі у мовних і немовних ВНЗ приділялась значна увага в багатьох наукових працях з педагогіки та психології (В.М. Буринський, І.С. Зорянко, В.Д. Ковальчук, В.А. Козаков, В.В. Луценко, В.Д. Мороз, П.І. Підкасистий, О.Я. Савченко, М.М. Солдатенко, І.В. Хом'юк та ін.). Чимало досліджень присвячено різним аспектам організації самостійної роботи студентів вищих педагогічних закладів (Л.В. Григоренко, О.Г. Мороз, О.В. Рогова, М.І. Сичова, Б.І. Степанишин, Т.В. Степура, В.М. Хрипун, В.П. Шпак). Ця проблема також цікавить науковців у галузі лінгводидактики (Н.Л. Іваницька, С.О. Караман, К.М. Плиско, М.І. Пентилюк).

Проте роль самостійної роботи, самостійної навчальної діяльності нині настільки значна, що потребує щоразу нових підходів, рішень, пошуків ефективних форм і видів активної діяльності студентів. Особливо в сучасних умовах мінімальної кількості навчального аудиторного часу та відведення значної частки інформації з освітніх дисциплін на самостійне опрацювання.

Метою статті є аналіз складових самостійної роботи майбутніх педагогів у аудиторний і позааудиторний час, визначення освітнього потенціалу проектних методів у курсі «Українська мова за професійним

спрямуванням» як дієвої форми самостійної діяльності студентів та організації навчального процесу у ВНЗ.

Під самостійною роботою студентів (СРС) ми розуміємо таку особливу форму навчальної діяльності, за якої засвоюються теоретичні знання, відбувається оволодіння практично-професійними вміннями та навичками, формується самостійність як якість особистості, здійснюється саморозвиток і самовдосконалення майбутнього фахівця.

Самостійна робота як дидактична форма навчання є системою реалізації педагогічних умов, важливою складовою яких є визначення принципів організації навчального процесу: систематичність і послідовність, свідомість і творча активність, індивідуалізація та диференціація, науковість, доступність і посиленість, міцність засвоєних знань, зв'язку теорії з практикою. Крім того, доцільним є виокремлення низки лінгводидактичних і специфічно-професійних принципів: 1) комунікативно-функціональна, мовленнєво-практична, професійно зорієнтована спрямованість мовного курсу з оптимальною організацією і керівництвом самостійною пізнавальною діяльністю студентів завдяки активним формам її організації; 2) відповідності змісту освіти змісту основних видів майбутньої професійної діяльності, тобто структурної єдності предметного й процесуального компонентів змісту освіти.

Викладач курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» для ефективної організації самостійної роботи і забезпечення її функціонування має здійснити такі завдання:

1) планування самостійної роботи студентів: виділення самостійного компонента в навчальній інформації дисципліни й розроблення відповідної програми, у якій визначається зміст усіх видів аудиторної та позааудиторної самостійної діяльності студентів;

2) власне організацію самостійної роботи студентів: забезпечення взаємозв'язку окремих компонентів системи навчальної діяльності (завдання СРС, добір методів, засобів і форм її організації та керівництва);

3) забезпечення оптимальних умов для СРС: вивчення індивідуальних можливостей студентів, допомога та консультування під час виконання різних видів самостійної діяльності;

4) організація цілеспрямованих впливів на студентів: створення в групах атмосфери поваги до знань, культу навчання; організація правильних взаємостосунків між учасниками освітнього процесу — «викладач — студент», «студент — студент»;

5) систематичне керівництво СРС: здійснення постійного спостереження за перебігом навчального процесу, пошуки форм

стимулювання, обліку та контролю за діяльністю студентів з наступною корекцією за потреби, її регулюванням;

б) встановлення зв'язку між суб'єктами навчального процесу: обмін інформацією, що забезпечує прийняття власних рішень викладачем і студентом.

Великий освітній потенціал для реалізації цих умов має самостійна робота студентів в організованих групово-проектних формах роботи. Метод проектів, який виник у 20-і роки 20 ст., не є принципово новим у світовій методиці. Пов'язувався він з ідеями гуманістичного напрямку в філософії й освіті. Цей метод був розроблений американським філософом Дж. Дьюї, який запропонував будувати активну навчальну діяльність, враховуючи зацікавленість студентів у набутті саме тих знань, що знадобляться в майбутній професійній діяльності [2, с. 148]. З огляду на широке впровадження міжпредметних зв'язків та інтеграцію знань під час навчання у вищій школі цей метод поступово посідає чільне місце на заняттях з багатьох дисциплін, про що свідчать численні сучасні публікації з проблем інноваційних технологій у ВНЗ (Н. Остапенко, Є. Мегем, Н. Науменко, В. Олексенко, О. Скнар, О. Дияк). Як показує досвід, саме під час таких видів роботи у майбутніх педагогів формується вміння усвідомлювати, визначати та формулювати свої пізнавальні та інформаційні потреби, набувати навичок пошуку, відбору, аналізу та систематизації, а також передавання інформації, розвиваються навички професійного спілкування.

Метод проектів сприяє розвитку творчо-пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно планувати, здобувати та коригувати за потреби отримані знання, організовувати процес їх засвоєння. Саме тому продуктом цієї технології має бути реальний практичний результат, отриманий під час діяльності запрограмованої та реалізованої виконавцями. Щоб реалізувати це, студенти повинні навчитися самостійно мислити, планувати та вирішувати навчальні завдання протягом визначеного часу у процесі індивідуальної, парної або групової самостійної роботи. При цьому вони вчаться приймати відповідні рішення, брати на себе відповідальність за результат, відповідати за свої успіхи та невдачі, виправляти їх.

Практичний досвід свідчить, що метод проектів може бути використаний під час вивчення будь-якої теми навчальної дисципліни. Найважливіше при цьому – сформулювати актуальну навчальну проблему, пов'язану з певною темою та з урахуванням практичної (професійної) доцільності її для студентів.

Основні вимоги до запровадження методу проектів як освітньої технології можуть бути сформульовано таким чином:

1. Визначене проектне завдання має містити актуальну, творчу, цікаву для студентів проблему, бажано дослідницького характеру, що передбачає для вирішення її використання знань з різних галузей знань.

2. Студенти повинні розуміти теоретичне та практичне значення очікуваних результатів.

3. Під час виконання проекту передбачається індивідуальна, парна, групова самостійна діяльність виконавців як під час практичних занять, так і у поза аудиторний час.

4. Обов'язкове планування, структурування майбутнього проекту з визначенням проміжних результатів і розподілом завдань на кожному етапі для його виконавців.

5. Використання дослідницьких прийомів: визначення проблеми з обраної теми, висунення гіпотези виконання завдання, обговорення методів дослідження, оформлення певним чином результату, аналіз отриманої інформації, підсумки, корегування та виправлення (за потреби), відповідні узагальнення та висновки.

Практична мета використання методу проектів в курсі «Українська мова за професійним спрямуванням», крім того, актуалізує проблему формування мовленнєвих здібностей студентів, комунікативної компетенції майбутніх фахівців. В умовах спроектованого навчального, навчально-професійного спілкування майбутні педагоги мають засвоїти відповідну наукову чи професійну термінологію, виробити навички послуговування мовою як дієвим засобом комунікації у щоденній практичній діяльності фахівців, саме цьому і сприятимуть, на нашу думку, лінгвістичні проекти.

Використання проектної методики у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» уможливорює відпрацювання комунікативних, мовленнєвих умінь і навичок у спроектованих природних або штучних навчально-фахових ситуаціях. Виконання подібних завдань потребують тривалої підготовки, однак їх ефективність є очевидною:

1. Значно посилюється мотивація навчальної діяльності студентів, бо практичні заняття з дисципліни сприяють не лише набуттю студентами теоретичних знань, а уможливлюють формування необхідних практичних і майбутніх професійних умінь і навичок.

2. Поглиблюється частка творчої, дослідницької роботи студентів у межах певної теми, оскільки проектний метод передбачає пошук потрібної інформації не лише з підручників, а й з інших джерел, їх аналіз, опрацювання, відтворення та систематизацію.

3. Проектна діяльність сприяє урізноманітненню навчальної роботи студентів, використовуються різні форми освітньої діяльності: індивідуальні, парні, групові, колективні.

4. За проектного методу весь навчальний процес зорієнтований цілком на студента. Практично реалізується проблема індивідуального підходу до майбутніх педагогів у процесі навчання: враховується їх розумовий рівень, обсяг знань і умінь, ставлення до навчання, рівень працездатності, темпу роботи, особливості пізнавальної та практичної самостійності, наявність і характер пізнавальних інтересів, рівень вольового розвитку.

5. Посилюється відповідальність кожного студента за виконану роботу: індивідуальний результат кожного впливає на якість і результат колективної діяльності.

6. Суттєво змінюється роль викладача за такої організації навчальної діяльності студентів порівняно з традиційною, тобто він стає помічником, організатором, консультантом, що здійснює допомогу в навчальній діяльності. А це, звичайно, змінює студентів із об'єкта навчання в суб'єкта, що сприяє їх само- і взаємонавчанню та дозволяє реально впровадити систему «суб'єкт – суб'єктних» взаємин студента і викладача.

Складним і важливим залишається питання про типологічні ознаки проектів. Аналіз наукових досліджень, власний практичний досвід дозволяє визначити такі критерії та види проектів:

1. За провідним методом або видом діяльності: інформаційний, практично-професійний, дослідницький, творчий, ситуативно-рольовий.

2. За змістом: проект у межах однієї теми, дисципліни або міжпредметний (міжгалузевий) проект.

3. За способом керівництва проектом: безпосередня (відкрита) координація дій усіх учасників та опосередкована (прихована).

4. За характером контактів: внутрішній, регіональний, міжнародний.

5. За кількістю учасників проекту: індивідуальний, парний, груповий.

6. За тривалістю проекту: коротко- або довготривалий.

7. За формою реалізації: усне спілкування, письмова комунікація.

Як свідчить практичний досвід роботи, дієвою формою запровадження проектного методу у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» може бути проведення дебатів або різних форм дискусій. Таке заняття передбачає значної попередньої роботи як викладача, так і студентів. Під час підготовки до проведення дискусії за проблемою «Чи доцільне запровадження в Україні двох державних мов?» у межах навчальної теми «Форми колективного обговорення професійних проблем» пропонується студентам групи переділитися на чотири мікрогрупи: пропоненти, опоненти,

аудиторія, аналітична група. Метою цієї дискусії є переконати протилежну за поглядами групу в правильності (хибності) їх поглядів на визначену проблему. Саме тому кожна із сформованих груп отримує відповідне проектне завдання, яке виконується у позааудиторний час. Аналітична група готує нетривалі співдоповіді з визначеної проблеми з метою створення інтелектуального підґрунтя для дискусії, використовуючи інформацію не лише з історії функціонування української та російської мови в Україні, а й з історії України, проводить опитування студентів різних факультетів з приводу визначеної проблеми. Учасники двох інших груп, пропоненти та опоненти, добирають аргументи, факти, докази для відстоювання власних переконань. Аудиторія, третій, колективний суб'єкт дискусії, має підготувати різні види запитань до пропонентів і опонентів, які допоможуть постійно активізувати хід обговорення навчальної проблеми. Підготовчий етап сприяє розвитку аналітичного мислення, системному підходу до вирішення визначених завдань, розвиває наполегливість і спрямованість на конкретний результат: якісну підготовку до заняття. Наступний етап відбувається в аудиторії і передбачає активну дискусію, в якій беруть участь усі члени групи за спланованою викладачем структурою. Саме на цьому етапі забезпечується комунікативна активність студентів, вільний обмін думками з визначеної проблеми, що вчить мистецтва спілкування, стимулює пізнавальну активність, розвиває особистість майбутнього фахівця. Викладач спрямовує діяльність студентів, мотивує проведення кожного етапу заняття через розроблену систему стимулювання і виконує роль арбітра в суперечливих ситуаціях.

На завершення аналітична група коментує проведення дискусії, оцінює словесно роботу кожної мікрогрупи, узагальнює та підсумовує її доцільність. Результатом дискусії буде узгоджена оцінка виконаного проектного завдання кожною мікрогрупою, на основі яких виставляється певна кількість балів кожному студенту. При цьому нараховуються додаткові бали студентам групи, яка підготувалася до заняття найкраще.

За індивідуалізації такого заняття не можна ігнорувати колективний вплив групи на кожного студента, кожний учасник дискусії, беручи участь в обговоренні проблеми, не може ігнорувати думку колективу. Таке поєднання у навчанні індивідуального та колективного закріплює у свідомості майбутніх педагогів почуття відповідальності і перед своєю мікрогрупою, і в цілому перед колективом. Під час колективної співпраці студенти вносять свою частку в загальний успіх, намагаються продуктивно міркувати, аналізувати, мотивувати, доводити власну думку. Колективний спосіб навчальної діяльності формує, зрештою, активного, творчого фахівця,

спроможного вирішувати професійні завдання, враховуючи думку колективу, узгоджуючи з ними свої дії.

Таким чином, уміле використання методу проектної діяльності з ефективною організацією самостійної позааудиторної роботи студентів в курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а формуванню комунікативно-фахових умінь і навичок, розкриттю здібностей кожного студента відповідно до його потреб і може вважатися однією з дієвих умов удосконалення змісту і форм підготовки працівників галузі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олексенко В. Ефективні шляхи вдосконалення змісту і форм підготовки спеціалістів ВНЗ // Вища освіта України. – 2004. – № 2. – С. 66–70.
2. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / За ред. О.М. Пехоти. – К.:Видавництво А.С.К., 2003. – С. 148.

В статтє проанализировано образовательный потенциал самостоятельной работы студентов высших педагогических заведений. Рассмотрено сущность, типологию, особенности использования метода проектов в условиях самостоятельной учебной деятельности будущих учителей во время изучения курса «Украинский язык за профессиональным направлением».

Ключевые слова: *самостоятельная работа студентов, метод проектов, профессиональное общение, лингвистические проекты.*

The educational potential of students' individual work in higher pedagogical institutions is analyzed in the article. It is considered the core, typology, special aspects in using project – based learning in the context of future teachers' training activity in the course of a study “Ukrainian language for professional purposes”.

Key words: *individual students' work, project-based learning, professional communication, linguistic projects.*